

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-27>

УДК 314.18

Антонюк О.С., Шпак К.В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УЖГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. В даній статті проаналізовано чисельність населення Закарпатської області та Ужгородського району за останні десять років згідно статистичних даних, досліджено трудові ресурси регіону, статеві-віковий склад населення, визначено сфери зайнятості населення. Проаналізовано розвиток промисловості Ужгородського району, визначено основні напрямки зайнятості населення в секторах господарства області та адміністративного району за останні п'ять років. Охарактеризовано кількість працюючого населення в Ужгородському районі Закарпатської області, зроблено аналіз попиту та пропозиції на основні категорії зайнятості у районі, виділено основні проблеми, пов'язані із характером зайнятості в Ужгородському районі, запропоновано шляхи вирішення проблеми безробіття в регіоні, зокрема шляхом активізації розвитку сектору промислових виробництв.

Ключові слова: населення, демографічна ситуація, трудові ресурси, безробіття, зайнятість населення Ужгородського району.

Antoniuk Oksana, Shpak Kateryna

Uzhhorod National University

EVALUATION OF EFFICIENCY OF LABOR RESOURCES OF THE UZHGOROD DISTRICT OF THE TRANSCARPATHIAN REGION

Summary. These articles analyze the population of Zakarpattia region and Uzhhorod district for the last ten years according to statistics, study the labor resources of the region, the state and age composition of the population, identify areas of employment. The development of industry of Uzhhorod district is analyzed, the main directions of employment in the sectors of farms of the region and the administrative district for the last years of development are determined. Today Uzhhorod district can be qualified as an agro-industrial region, the leading role in the production sphere of which is occupied by agriculture and industry. The share of the agricultural sector of the district in 2018 was 2.2% of the gross agricultural output of the country. According to this indicator, the region today consistently ranks 26th among other regions. In the structure of agricultural production, livestock is 52.2%, crop production – 47.8%. In the territorial division of labor, agriculture in the area is represented by crop production: production of potatoes, vegetables, berries, grapes, tobacco and more. The number of working population in Uzhhorod district of Zakarpattia region is characterized, the analysis of supply and demand for the main categories of employment in the district, the main problems related to the nature of employment in Uzhhorod district, suggested ways to solve unemployment in the region, in particular by intensifying the development of the industrial sector. It is important to improve the employment of the population of Transcarpathia in general and Uzhhorod district, in particular by intensifying the development of the industrial sector using its own raw materials, especially deep processing of forest resources, which are currently exported abroad, including according to the schemes of the shadow economy. We believe that only the integrated development of all regions of Transcarpathia with the rational use of the unique potential of forest, water, mineral, land, climate for the development of tourism and sanatorium industry, and development based on its own natural resources and toll raw materials industrial production can lead to the best use of the economically active population of Transcarpathia as a whole.

Keywords: population, demographic situation, labor resources, unemployment, employment of Uzhhorod district population.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день багато уваги приділяється дослідженню проблем трудових ресурсів. Закарпаття – одна з наймолодших областей України, наділена унікальними за своїм географічним розташуванням та природно-кліматичними умовами, геополітичним положенням. Вона межує з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Сюди зійшлися не лише кордони чотирьох європейських країн, але й залишили спадок багатотисячолітньої історії європейської та східноєвропейської цивілізацій, адже історичне Закарпаття розвивалося під юрисдикцією майже десятка державних утворень.

В теперішній час в економіці області чільне місце займають такі види господарської діяльності, як заготівля та переробка деревини, харчова, легка, переробна та видобувна промисловість, машинобудування, санаторно-курортне обслуговування та туризм, сільськогосподарське виробництво. Проблема безробіття в Закарпатській області є гострою і в теперішній час. Тому важливим є завдання сьогодення шукати шляхи розв'язання проблем використання економічно активного населення краю (трудоових ресурсів), зниження рівня безробіття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній проблемі присвячені роботи відомих зару-

біжних та вітчизняних вчених таких як: Купало-ва Г., Дієсперов В., Кудінова А., Васильченко В., Гриненко А., Керб Л., Грішнова О., Мельник Т., Лисенко А. [1, с. 20].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У даному дослідженні необхідно дослідити сучасну демографічну ситуацію в нових адміністративних межах Ужгородського району, що був створений у результаті проведення адміністративної реформи в Закарпатській області. Після процесу децентралізації в Закарпатській області з 13 районів залишилися тільки 6. Ужгородський район (з адміністративним центром у місті Ужгород) у складі територій Баранинської сільської, Великоберезнянської селищної, Великодобронської сільської, Дубриницько-Малоберезнянської сільської, Костринської сільської, Оноківської сільської, Перечинської міської, Середнянської селищної, Ставненської сільської, Сюртівської сільської, Тур'є-Реметівської сільської, Ужгородської міської, Холмківської сільської, Чопської міської територіальних громад, затверджених Кабінетом Міністрів України. Тому вивчення демографічної ситуації, стану трудових ресурсів, а також їх економічна ефективність – один з ключових аспектів функціонування адміністративного району.

Мета статті. Головною метою статті є з'ясування основних проблем та напрацювання пропозицій покращення зайнятості трудових ресурсів Ужгородського району Закарпатської області.

Виклад основного матеріалу. Трудові ресурси – це населення працездатного віку (чоловіки від 16 до виповнення 60 років, жінки від 16 до виповнення 60 років), яке працює або не працює, а також пенсіонери й підлітки, які працюють. Оскільки населення є основним джерелом трудових ресурсів, то саме економічно-активне населення і визначає процес формування трудових ресурсів. Розвиток трудових ресурсів – вдосконалення виробничої сили праці задля збереження і відтворення життя, а розвиток населення – це вдосконалення людських сил взагалі.

Вивчаючи аналіз демографічних та соціальних передумов формування трудового потенціалу, потрібно вказати на те, що за останні роки демографічна ситуація в області характеризується поглибленням негативних тенденцій, які, перш за все, проявляються в звуженні демографічної бази відтворення трудового потенціалу через знижен-

ня народжуваності, збільшення смертності, скорочення населення Закарпатської області щорічно.

Закарпаття посідає 17-те місце серед регіонів України за чисельністю населення. На 1 січня 2019 р. в області проживало 1256802 осіб (див. рис. 1).

На 1 вересня 2020 року на території Закарпатської області проживало 1251828 осіб. У загальній чисельності населення України на область припадає 2,76% [2, с. 180]. Переважна більшість жителів області – 62,9% проживає в сільській місцевості. Чисельність населення одного села на Закарпатті в середньому становить 1,4 тисячі осіб (середній показник в Україні – 0,7 тис.). Найбільшим за чисельністю населення не тільки в області, а і в Україні є Тячівський район, на території якого проживає 13,7% мешканців краю [2, с. 182]. Найменший – Воловецький район, чисельність якого становить 2,1% загальнообласної. П'ята частина населення проживає в 192 населених пунктах області, які мають статус гірських [2, с. 180]. Сучасна демографічна ситуація характеризується збереженням тенденції скорочення чисельності населення Ужгородського району, його економічно активної частини і питомої ваги зайнятості населення (див. рис. 2).

Упродовж 2019 р. спостерігалось загальне збільшення населення у кількості 325 осіб. Зменшення чисельності населення району відбулося за рахунок природного та міграційного скорочення у 2016 та 2017 роках на 796 осіб та 123 осіб відповідно. У 2017 році спостерігається найменше значення кількості населення в 252807 осіб.

З 2017 по 2019 роки спостерігається збільшення чисельності населення за рахунок збільшення кількості народжених осіб.

В жовтні 2020 року порівняно з 2019 роком спостерігається зменшення кількості населення, причиною цього постає постійне зменшення природного приросту населення.

Сьогодні Ужгородський район може бути кваліфікований як аграрно-індустріальний регіон, провідну роль у виробничій сфері якого займає сільське господарство та промисловість. Питома вага аграрного сектору району складала у 2018 р. 2,2% від обсягу валової продукції сільського господарства країни. За даним показником область сьогодні стабільно займає 26 місце серед інших регіонів. У структурі сільськогосподарського виробництва тваринництво складає 52,2%, рослин-

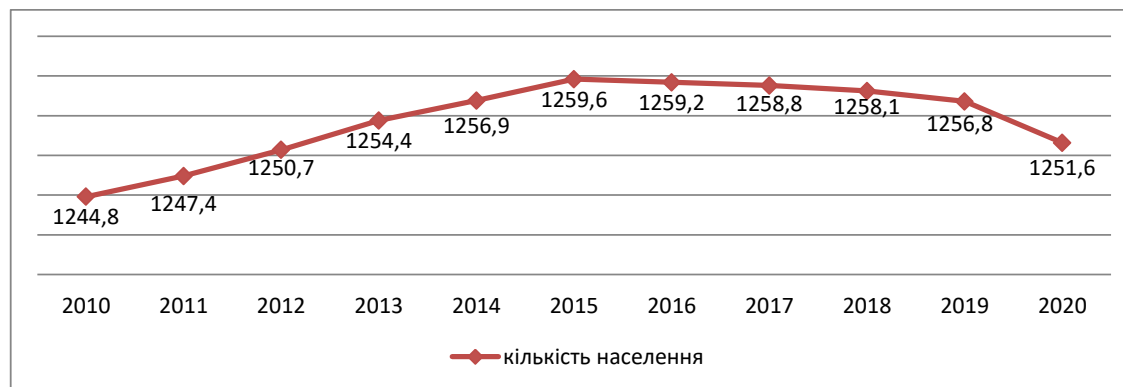

Рис. 1. Кількість населення Закарпатської області

Джерело: розробка автора за [3; 7]

Рис 2. Чисельність населення Ужгородського району

Джерело: розробка автора за [3; 7]

ництво – 47,8%. У територіальному поділі праці сільське господарство району представлене рослинництвом: виробництвом картоплі, овочів, ягід, винограду, тютюну тощо. Серед продукції тваринництва область виділяється як виробник м'яса, насамперед свинини та яловичини, молока, яєць та вовни. Розвинуто бджільництво.

Разом із тим слід констатувати певний рівень розвитку промисловості регіону. У 2018 році на його долю припадало 0,7% обсягу промислового виробництва області. В промисловості зайнято понад 12,1% працюючих у господарстві району (у тому числі 22,7% найманих працівників) та 25,1% виробленої в області валової доданої вартості. Пріоритетність промисловості зумовлена сприятливими природними, транспортними та економічними умовами для виробництва промислової продукції – легкових автомобілів, кабельної та електронної продукції; швейних і трикотажних виробів, вовняних тканин, взуття; деревини та виробів з неї (пиломатеріалів, фанери, меблів); будівельних матеріалів, продукції харчової промисловості (м'яса, вовни, плодоовочевих консервів, вина, фруктових соків) та ін.

У II кварталі 2020 р. в Ужгородському районі кількість працівників, які мали зайнятість неповного робочого дня (тижня), становила 2,4 тис. осіб, або 1,6% від середньої кількості штатних

працівників, ще 3,7 тис. осіб (2,5% від середньої кількості штатних працівників) знаходилися у відпустках без збереження заробітної плати [8].

За результатами обстеження кількість робочої сили віком 15 років і старше у I півріччі 2020 р. становила 56,2 тис. осіб, з них у віці 15–70 років – 55,3 тис. осіб, що на 0,6% менше, ніж у відповідному періоді 2019 р. У складі робочої сили, як серед осіб віком 15 років і старше, так і у віці 15–70 років, 89,8% належали до зайнятих осіб, а решта, відповідно до методології Міжнародної організації праці (МОП), класифікувалися як безробітні.

Кількість працюючого населення Ужгородського району віком 15 років і старше становила 54,3 тис. осіб, з них у віці 15–70 років – 49,7 тис. осіб, що на 4,6 тис. осіб менше порівняно з I півріччям 2019 р. У I півріччі 2020 р. рівень зайнятості населення у віці 15 років і старше становив 49,8% населення відповідного віку, а серед осіб віком 15–70 років – 54,3%.

В межах Ужгородського району на жовтень 2020 року функціонує 2662 підприємства, на яких працює 31607 зайнятих працівників та 30431 особи найманих працівників. Сферу зайнятих працівників відображено на рис. 3.

Найбільша кількість економічного активного населення зосереджена в сільському господар-

Рис 3. Сфера зайнятості населення Ужгородського району

Джерело: розробка автора за [7]

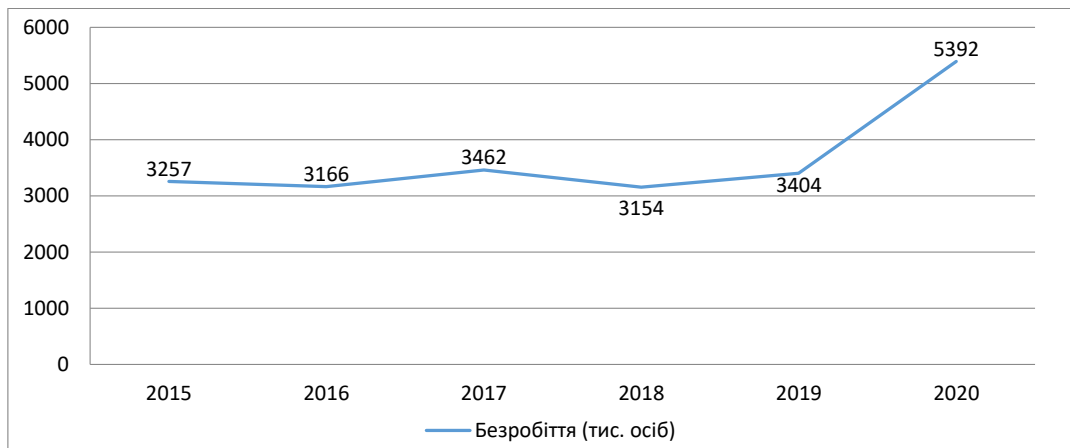

Рис. 4. Рівень безробіття в Ужгородському районі

Джерело: розробка автора за [7]

стві. Значна частка, а саме 19% населення Ужгородського району працює в оптовій і роздрібній торгівлі. Найменша кількість працюючих в науковій діяльності (див. рис. 3). Більша частка економічного активного населення має повну зайнятість.

Рівень безробіття в Ужгородському районі є нестабільним, найбільшого значення він досягав у 2020 році (див. рис. 4).

Кількість зареєстрованих безробітних на кінець жовтня 2020 р. становила 5392 осіб. Причиною різкого збільшення кількості безробітного населення стала світова пандемія COVID-19. Допомогу по безробіттю отримували 58,9% осіб, які мали статус безробітного на кінець місяця. Із загальної кількості безробітних 64,5% склали жінки. Кількість вільних робочих місць (вакантних посад), заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, у січні 2019 р. порівняно з груднем 2018 р. збільшилась на 507 або на 43,6% і на кінець місяця становила 1671. Порівняно з січнем 2018 р. даний показник збільшився на 22,8%.

На кінець січня 2019 р. за професійними групами найбільший попит на робочу силу спостерігався на кваліфікованих робітників з інструментом (32,6% від загальної кількості заявлених вакансій), працівників сфери торгівлі та послуг (15,8%), робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (13,6%), а найменший – на законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів (управителів) (3,3%) та кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, виробництва та рибальства (0,7%).

Навантаження зареєстрованих безробітних на вільне робоче місце (вакантну посаду) зменшилося порівняно з груднем 2018 р. на чверть і на кінець січня 2019 р. становило 3 особи. Середньо-облікова кількість безробітних, які отримували допомогу по безробіттю у січні 2019 р., становила 2352 осіб. Середній розмір допомоги по безробіт-

тю становив 2615 грн, що складає 62,7% законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати (з 1 січня 2020 р. – 4723 грн).

Висновки і пропозиції. Переважну частину трудових ресурсів Закарпаття становить населення у працездатному віці. У складі робітників за межами працездатного віку понад 4/5 припадає на пенсіонерів. Ступінь їхньої участі в суспільному виробництві пов'язаний з потребами суспільного господарства в робочій силі, досвіді конкретної особи, системою матеріального стимулювання, рівнем життя населення. Сучасне виробництво зумовлює об'єктивну необхідність постійного підвищення якості робочої сили. Високий освітній рівень, широка загальна культура, глибока професійна підготовка і спеціальні знання, творче ставлення до роботи і свідомі дисципліна перетворюється в обов'язкову умову високопродуктивної роботи все більш широких верств працюючих. Зростає питома вага робітників з вищою та середньою освітою – 90% зайнятих. Для подолання безробіття в Ужгородському районі Закарпатської області доцільним є проведення наступних заходів: розробити стратегію державної та регіональної політики щодо покращення зайнятості економічно активного населення; захистити внутрішній ринок праці, водночас долучивши до міжнародного ринку праці; забезпечити сприятливі умови для розвитку малого бізнесу та підприємницької діяльності. Важливим є для покращення зайнятості населення Закарпаття загалом та Ужгородського району, зокрема шляхом активізації розвитку сектору промислових виробництв із використання власних сировинних ресурсів, насамперед глибокої переробки лісосировинних ресурсів, які наразі вивозяться за кордон, в т.ч. за схемами тіньової економіки. Є, певно, некоректною пропагандована орієнтація на розвиток в області переважно рекреаційної галузі. Вважаємо, що тільки комплексний розвиток усіх районів Закарпаття може призвести до найкращого використання економічно активного населення Закарпаття в цілому.

Список літератури:

1. Курило І. Деякі демографічні передумови формування економічної активності та соціальної стратифікації населення України. *Україна: аспекти праці*. 2003. № 8. С. 19–25.

2. Нікіфорова О. В. Моделі діагностики регіональних ринків праці : автореф. дис. на здобуття наукового ступеню канд. ек. наук : спец. 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці». Харків : ХНЕУ, 2010. 20 с.
3. Ходикіна І. В. Підходи до оцінки ефективності систем управління персоналом. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2015. Випуск 2(4). Частина 2. URL: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/12/2-4-2-2015-21.pdf>
4. Міграція в Україні: факти і цифри. Київ, 2016. 31 с. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
5. Статистичний збірник «Чисельність наявного населення України на 1 січня 2018 року». Київ : Державна служба статистики України, 2014. 167 с.
6. Статистичний збірник «Зайняте населення України. Кількість зайнятого населення та його розподіл за видами економічної діяльності». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/rp.htm
7. Головне управління статистики у Закарпатській області. Статистична інформація. URL: <http://uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/dem/index.html>
8. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

References:

1. Kurylo I. (2003) Deyaki demohrafichni peredumovy formuvannya ekonomichnoyi aktyvnosti ta sotsial'noyi stratyfikatsiyi naseleння Ukrayiny. *Ukrayina: aspekty pratsi*, no. 8, pp. 19–25.
2. Nikiforova O. V. (2010) Modeli diahnostyky rehional'nykh rynkiv pratsi: avtoref. dys. na zdobuttya naukovoho stupenyu kand. ek. nauk: spets. 08.00.11 «Matematychni metody, modeli ta informatsiyini tekhnolohiyi v ekonomitsi». Kharkiv: KhNEU, 20 p.
3. Khodykina I. V. (2015) Pidkhody do otsinky efektyvnosti system upravlinnya personalom. *Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnogo universytetu. Seriya «Ekonomika»*, vol. 2(4), ch. 2. URL: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/12/2-4-2-2015-21.pdf>
4. Migrantsiya v Ukrayini: fakty i tsyfry. Kyiv, 2016. 31 p. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
5. Statystychnyy zbirnyk «Chysel'nist' nayavnogo naseleння Ukrayiny na 1 sichnya 2018 roku». Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, 2014. 167 p.
6. Statystychnyy zbirnyk «Zaynyate naseleння Ukrayiny. Kil'kist' zaynyatoho naseleння ta yoho rozpodil za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/rp.htm
7. Golovne upravlinnya statistiki u Zakarpats'kij oblasti. Statistichna informaciya. URL: <http://uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/dem/index.html>
8. Zakon Ukraini «Pro zajnyatist' naseleння». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>